

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРУКТУРИЗАЦІЇ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ БЛАГ

Жданова Л.А., доктор економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0007-7529>

Сучасний ринок інноваційних благ не лише динамічне розвивається, але і постійно змінюється, що робить актуальним його дослідження як з точки зору сутності, так і з точки зору структуризації. Перш за все, ринок інноваційних благ є світовим, якому властива міжнародна спеціалізація. У зв'язку з цим, його дослідження цілком раціонально вести на основі світ-системної методології, обґрунтованої у працях І. Валерстайна, А. Г. Франка, С. Аміна, Дж. Аррігі, Ф. Кардозу, Т. Дус Сантуса. Світ-системне трактування сучасної світової економіки уявляє її як суперечливу єдність країн Центру, Напівпериферії та Периферії. Надане розуміння світової економіки знайшло своє віддзеркалення у статистичних показниках ООН, Міжнародного валютного фонду, Світового банку. Названі організації поділяють всі країни світу за критерієм обсягу ВВП на одну особу на три групи: країни з високим рівнем доходу, з середнім рівнем доходу, з низьким рівнем доходу. Такий підхід дозволяє з'ясувати специфіку ринку інноваційних благ у країнах різного рівня розвитку.

Другий критерій, який покладений у розуміння структури ринку інноваційних благ – розділення результатів інноваційного виробництва за критерієм об'єкту продажу. За цим критерієм на ринку інноваційних благ чітко виокремлюються два підрозділи. Перший підрозділ ринку інноваційних благ, назвемо його підрозділ А, уявляє собою науково-технічну та культурно-розважальну інформацію, втілену у юридичні документи (патенти і ін.), що закріплюють право інтелектуальної власності фізичної або юридичної особи на цю інформацію. Визначення об'єктів інтелектуальної власності надано Всесвітньою організацією інтелектуальної власності ще у 60-ті роки ХХ століття. До них відносять патенти, товарні знаки, авторські права, промислові процеси і конструкції, включаючи комерційну тайну і франшизи, авторські права на книги і рукописи, комп'ютерне програмне забезпечення, кінематографічні твори і звукозапис, права на живі виступи, та телевізійне, кабельне або супутникове мовлення. На основі купівлі цих документів (патентів і ін.) можливо легально організувати

виробництво товарів, які матеріалізують інтелектуальні досягнення НТР, мистецтва та культури. Проте такі товари – це вже другий підрозділ ринку інноваційних благ. Назвемо його підрозділ Б. Функціонування цих двох підрозділів ринку інноваційних благ побудовано по-різному [1, с. 8-9].

Підрозділ А, який зв'язаний з виробленням науково-технічної інформації, потребує розвинутої матеріальної бази, необхідної для здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, тобто лабораторій, технопарків, технополісів і т.ін.; фахівців та науковців високого рівня підготовки; відповідної освіти. Інвестиції у цей підрозділ дуже масштабні і характеризуються високим ступенем невизначеності і ризику. Такі умови виробництва роблять науково-технічну інформацію монопольним благом. Ціни такої інформації є монопольними, специфічною частиною яких є монопольний прибуток. Враховуючи, що мова йде про об'єкти інтелектуальної власності, цей монопольний прибуток має форму інтелектуальної ренти. Законодавство різних країн закріплює на досить тривалий період (10-20 років) право інтелектуальної власності, але прискорення НТП веде до більш швидкого морального старіння науково-технічної інформації, відповідно, до зниження попиту та ціни на такі товари. Ще швидше зміни відбуваються у частині підрозділу А, зв'язаної з виробленням культурно-розважальної інформації. Таким чином, для підрозділу А світового і національних ринків інноваційних благ властиві постійні зміни, зниження попиту на одні об'єкти інтелектуальної власності, але зростання попиту на інші, новіші об'єкти цього самого сектору.

Інакше функціонує підрозділ Б, тобто та частина ринку інноваційних благ, яка надана товарами, що матеріалізують інформацію з документів – об'єктів інтелектуальної власності – у фізичну, предметну форму. У цьому підрозділі виробництво інноваційних благ розгортає промисловий капітал, причому лише тоді, коли зрозуміло обсяг попиту і сміність відповідного сегменту ринку. Ринкові ціни таких інноваційних благ формуються, враховуючи вартість інтелектуальних технологій найсучаснішого рівня розвитку науки, тобто мають монопольний характер. Однак конкуренція знижає монопольний прибуток до рівня нормального прибутку.

Найбільшу частину ринку інноваційних благ підрозділу А виробляють розвинуті країни. Слабо розвинуті країни на ньому практично відсутні. Як видно з даних таблиці 1, країни з високим рівнем

доходу продали у 2022 році науково-технічної інформації на 425,9 млрд. дол., купили на 447,1 млрд. дол. Інакше виглядають на ринку науково-технічної інформації країни з середнім рівнем доходу. У 2022 році вони купили інформації на 96,2 млрд. дол., а продали лише на 20,3 млрд. дол. За період 2010-2022 роки обсяги виробництва і продажу зростали як у розвинутих країнах, так і у країнах середнього рівня розвитку, але у 2022 році частка розвинутих країн на ринку об'єктів інтелектуальної власності по надходженням склала 96 %, по витратам на закупівлю – 17,5 %.

Таблиця 1

Надходження/Платежі за використання інтелектуальної власності, загальний обсяг, млрд. дол. США

	Надходження			Платежі		
	Світ	Країни з високим рівнем доходу	Країни з середнім рівнем доходу	Світ	Країни з високим рівнем доходу	Країни з середнім рівнем доходу
2010	241,2	238,6	2,5	274,0	231,4	38,3
2015	330,3	325,8	4,2	400,6	338,9	61,3
2016	333,0	328,3	4,5	379,0	315,1	63,4
2017	363,8	354,7	9,1	408,9	336,7	72,1
2018	394,7	384,1	10,7	443,4	360,7	82,6
2019	407,1	395,1	11,9	452,5	371,0	81,4
2020	390,1	375,7	14,4	462,3	381,4	80,9
2021	456,5	437,7	18,5	529,4	432,8	96,5
2022	446,2	425,9	20,3	543,2	447,1	96,2

Джерело: складено автором на основі [2; 3].

Відносно розвитку підрозділу Б світового ринку інноваційних благ, ситуація має інший вигляд. Як видно з даних таблиці 2, експорт високотехнологічних товарів, тобто інноваційних благ підрозділу Б, якщо його розглядати у поточних цінах у дол. США має тенденцію до зростання у світі в цілому і у країнах з високим і середнім рівнем доходу. Слабо розвинені країни присутні на цьому ринку, але їх частка складає менше 0,01 %.

Експорт високотехнологічних товарів у 2021 році відносно 2012 року зріс у країнах з високим рівнем доходу з 1 370 млрд. дол. до 2 040 млрд. дол., а у країнах з середнім рівнем розвитку з 840 млрд. дол.

до 1 412 млрд. дол. Враховуючі, що Світовий банк надає інформацію у поточних цінах, відслідкувати зміни на світовому ринку високотехнологічних товарів можливо, лише розрахувавши частки цього ринку, що припадають на розвинуті країни та на країни середнього рівня розвитку кожного року. Результати розрахунків надано у таблиці 2. Як видно з цих даних за період 2012-2021 років зміни дуже незначні, здійснюються як періодичне зростання-зменшення: частка розвинутих країн утримується у межах 60-62 %, а країн середнього рівня розвитку – у межах 38-40 %.

Таблиця 2

**Експорт високотехнологічних товарів
(платіжний баланс, поточні долари США, млрд. дол.)**

	Світ	Країни з високим рівнем доходу		Країни з середнім рівнем доходу	
		Сума у дол. США	Частка у світі	Сума у дол. США	Частка у світі
2012	2 210	1 370	61,991	840	38,009
2013	2 313	1 400	60,345	920	39,655
2014	2 362	1 430	60,593	929	39,407
2015	2 277	1 350	59,211	926	40,789
2016	2 230	1 355	60,850	876	39,150
2017	2 666	1 652	62,030	1 013	37,970
2018	2 911	1 785	61,168	1 126	38,832
2019	2 853	1 738	61,053	1 115	38,947
2020	2 855	1 690	59,194	1 165	40,806
2021	3 453	2 040	59,079	1 412	40,892
2022	н.д.	1 686	н.д.	н.д.	н.д.

Джерело: складено автором на основі [4].

Запропоноване розділення інноваційних благ за критерієм об'єкту продажу дозволяє виявити співвідношення підрозділу, що виробляє науково-технічну та культурно-розважальну інформацію і підрозділу, що виробляє промислові товари на основі даної науково-технічної інформації у розрізі країн різного рівня розвитку і в масштабі світового ринку. Отримані показники свідчать, що індустріальна частина виробництва інноваційних благ майже у 8 разів перевершує її частину, зв'язану з виробленням інноваційних інтелектуальних інформаційних товарів.

Література:

1. Жданова Л.Л. Високотехнологічний сектор світової економіки у глобальній конкуренції. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 11-12(300-301). С. 7-13.

2. Офіційний сайт Світового банку. Електронний ресурс доступний з URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.ROYL.CD?view=chart> (дата звернення 06.03.2024).

3. Офіційний сайт Світового банку. Електронний ресурс доступний з URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.ROYL.CD?view=chart> (дата звернення 06.03.2024).

4. Офіційний сайт Світового банку. Електронний ресурс доступний з URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?view=chart> (дата звернення 06.03.2024).

ВПЛИВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА МОТИВАЦІЮ ПЕРСОНАЛУ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ

Зачосова Н.В., доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8469-3681>

Герасименко О.М., доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3144-0709>

Бородій М.Р., студентка,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Усі підприємства, які провадять нині в Україні свою фінансово-господарську діяльність, функціонують в умовах тривалої кризи, що спричинена довоєнними реаліями розвитку вітчизняної економіки та інтенсифікована ризиками та загрозами, які виникли у період воєнного часу. Завданням менеджменту компаній стало збереження персоналу, який перебуває під впливом численних небезпек, і джерела поповнення якого, зважаючи на посилені міграційні процеси, є дуже обмеженими. Стрімка втрата Україною людського капіталу, інтелектуального потенціалу, трудового ресурсу високої кваліфікації вкотре інтенсифікувала у науковій площині дослідження проблеми мотивації працівників, стимулювання їх до сумлінної праці, сталою